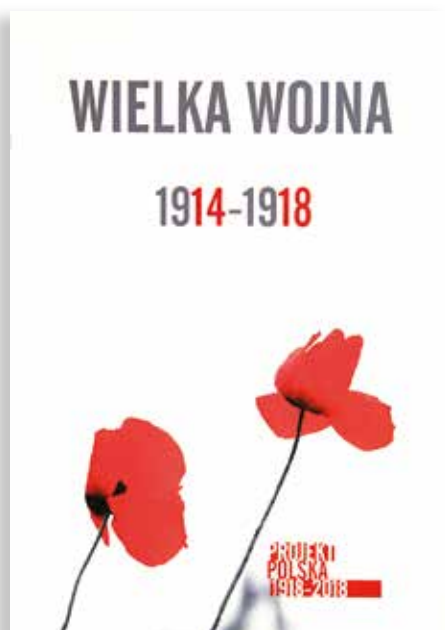
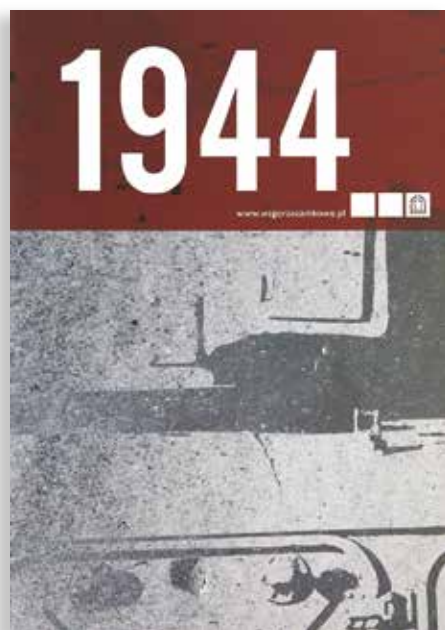
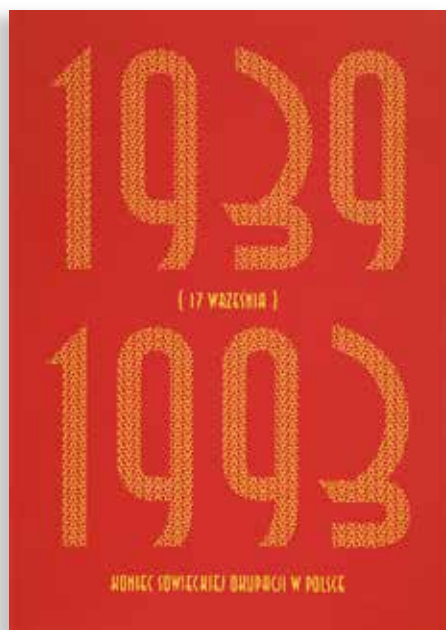

CICHOCIEMNI

wystawa historyczna / Galeria Zamkowa w Lubinie
sierpień-październik 2016

PROJEKTY POLSKA 1918-2018

Katalogi wystaw historycznych zrealizowanych w Galerii Zamkowej.

316

CICHOCIEMNI

wystawa historyczna / Galeria Zamkowa w Lubinie
sierpień-październik 2016

Ośrodek Kultury **Wzgórze Zamkowe**
wzgorzezamkowe.pl

Wydawca:
Ośrodek Kultury **Wzgórze Zamkowe**
ul. Mikołaja Pruzi 7 i 9
59-300 Lubin
wzgorzezamkowe.pl

Stowarzyszenie „Sport-Art”

ISBN: 978-83-87695-74-3

Lubin 2016

Copyright © by OKWZ

FUNDACJA IM. CICHOCIEMNYCH
SPADOCHRONIARZY ARMII KRAJOWEJ

NARODOWE
ARCHIWUM
CYFROWE

MUZEUM
HISTORYCZNE
W LUBINIE

75. Rocznica pierwszego zrzutu spadochroniarzy Armii Krajowej

Rok 2016 został ogłoszony przez Sejm RP Rokiem Cichociemnych. Było ich tylko 316. Starannie wyselekcjonowani żołnierze polskich wojsk na Zachodzie, którzy drogą lotniczą przedostawali się w trakcie II wojny światowej do Polski. Minęło 75 lat od czasu pierwszego zrzutu spadochroniarzy Armii Krajowej wyszkolonych na terenie Wielkiej Brytanii do zadań specjalnych, które realizowali w okupowanej rzeczywistości czasu wojny.

Dla upamiętnienia tych wydarzeń i postaci z nimi związanymi, Ośrodek Kultury „Wzgórze Zamkowe” w Lubinie przygotował okolicznościową wystawę historyczną zrealizowaną w ramach Projektu Polska 1918-2018.

Znak Spadochronowy Armii Krajowej

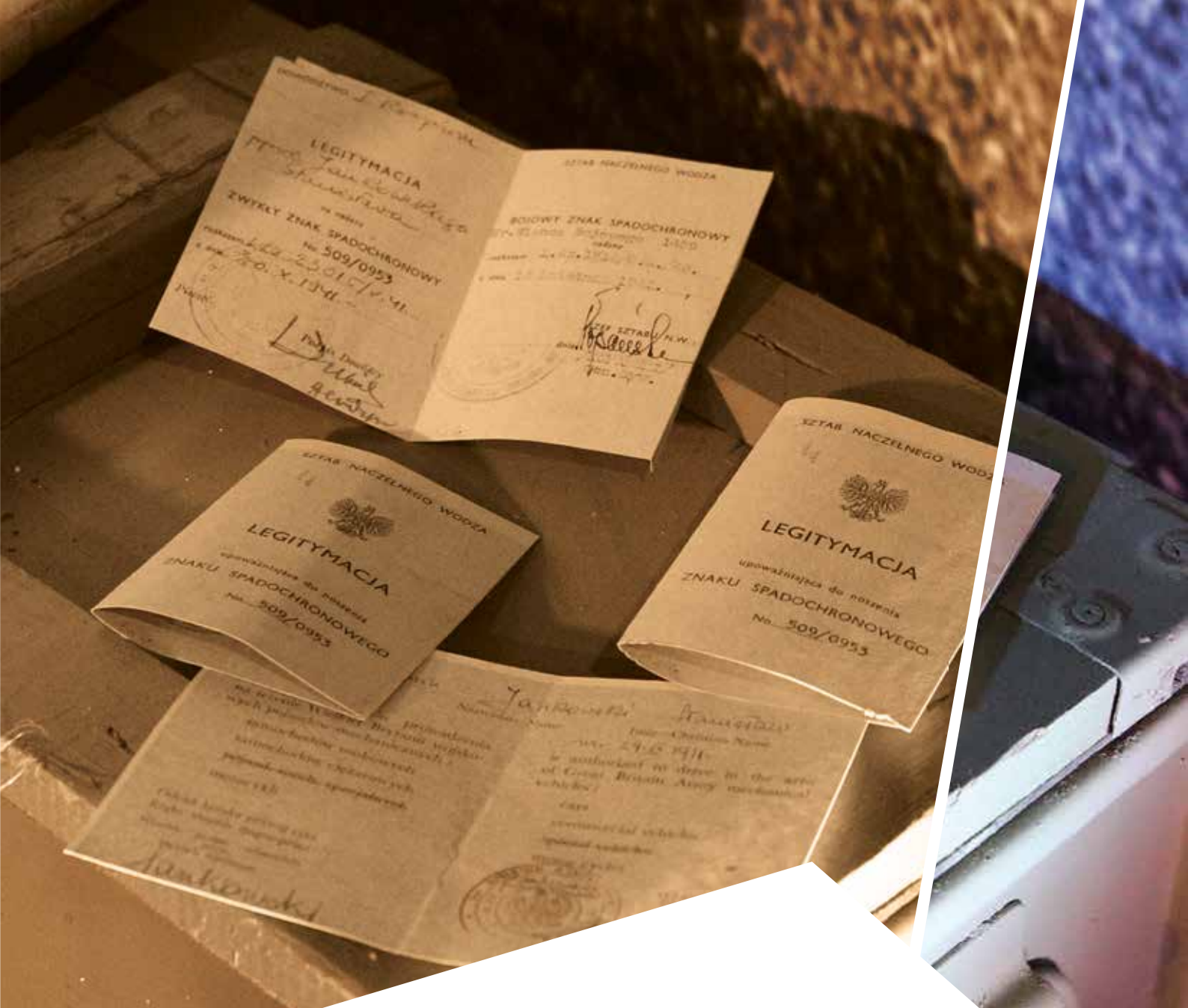
20 czerwca 1941 r. Władysław Sikorski, Wódz Naczelny Wojska Polskiego, wydał rozkaz:

„1. Zatwierdzam Znak Spadochronowy w kształcie spadającego do walki orła. Na obczyźnie, gdzie myśli wszystkich Polaków biegą ustawicznie do chwili powrotu - a obraz jego różne w wyobraźni przybiera kształty - ma to sens szczególny. Wojsko Polskie widzi swój powrót w walce, poświęceniu i chwale. Chcemy, by orły naszych sztandarów zwycięsko spadły na wroga, zanim spoczną na swojej oswobodzonej ziemi. (...)”

Znak w kształcie spadającego do walki orła z wybitym na rewersie zawołaniem „Tobie Ojczyzno!”. Autorem opracowania graficznego znaku jest Marian Walentynowicz - twórca ilustracji do komiksu o Koziołku Matołku.

Po bitwie w Arnhem, 20 listopada 1944 r., do znaku dodano pozłacany wieniec laurowy trzymany w szponach przez orła. Natomiast 5 lutego 1954 r. w Londynie ustanowiono **Znak Spadochronowy Armii Krajowej**. Do wnętrza wieńca laurowego dodano kotwicę Polski Walczącej. Edycja tej odmiany znaku liczy tylko 316 numerowanych egzemplarzy.

Cichociemni

Nazwa „cichociemni” zrodziła się przypadkowo w Szkocji, podczas pozorowanych ćwiczeń dywersyjnych. Kursanci otrzymywali różne zadania np. wysadzenie mostu, czy opanowanie poczty. Akcje odbywały się zazwyczaj nocą czyli po ciemku z zachowaniem ciszy. Sami kursanci zaczęli określać te akcje jako cichociemne. Nazwę cichociemni spadochroniarze AK przyjęli 20 czerwca 1941 roku.

Działania Cichociemnych umożliwiły nawiązanie łączności z Krajem drogą lotniczą oraz przeprowadzenie akcji sabotażowo-dywersyjnych przeciwko okupantom. Do końca 1944 roku na obszar Polski zrzuconych zostało 316 Cichociemnych, z których 112 oddało życie za wolną Ojczyznę. Kilkudziesięciu kolejnych polskich żołnierzy-spadochroniarzy skierowano do innych okupowanych krajów w Europie.

01

Narodziny koncepcji sabotażu i dywersji

We wrześniu 1939 roku Polska zaatakowana z dwóch stron musiała pogodzić się z przegraną. Rząd i Naczelne Dowództwo Polskich Sił Zbrojnych znalazło się na emigracji. Polskie Państwo Podziemne pozostawione w walce potrzebowało usprawnienia łączności z emigracją. W grudniu 1939 roku kpt. Jan Górski i kpt. Maciej Kalenkiewicz złożyli dokument w sztabie Naczelnego Wodza gen. Władysława Sikorskiego w sprawie łączności powietrznej z krajem. Idea ich polegała na tym, aby specjalistów od walki sabotażowo-dywersyjnej przetrzymać drogą lotniczą do kraju.

Takie rozwiązanie stało się możliwe w lipcu 1940 roku, kiedy to w Wielkiej Brytanii powstało Special Operations Executive (Kierownictwo Zadań Specjalnych), gdzie Polacy stworzyli własną sekcję narodową. Według pomysłu Winstona Churchilla zadaniem Kierownictwa było wspieranie ruchów oporu w okupowanych krajach przez hitlerowskie Niemcy.

01

Współtwórcy idei lotniczej łączności z krajem - kpt. Jan Górski ps. „Chomik” i kpt. Maciej Kalenkiewicz ps. „Kotwicz”.

CICHOCIEMNI
WŁICZĄCACH

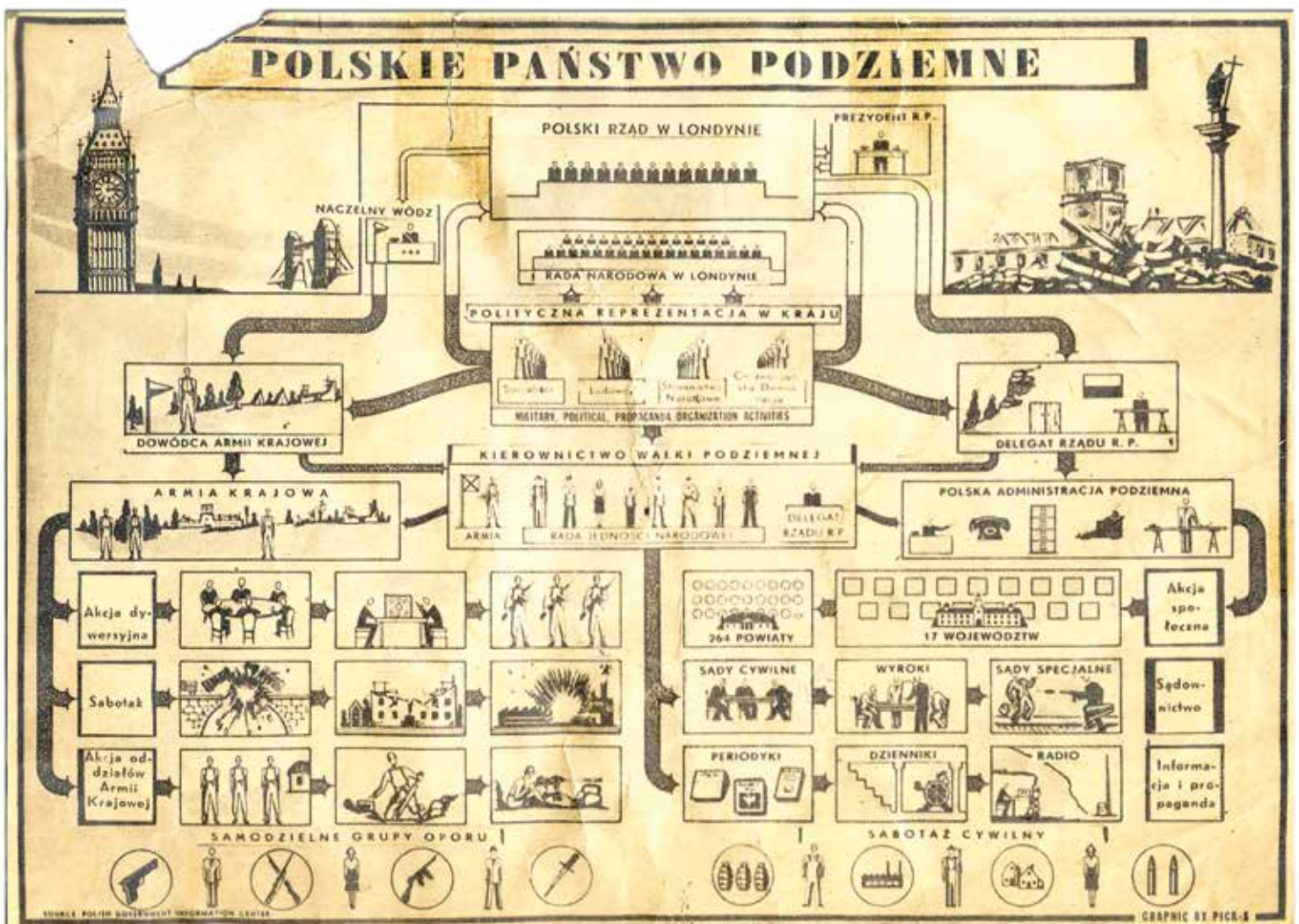
- 2443
- 605
- 579
- 316
- 302
- 91
- 8
- 1
- 56
- 19
- 100

Polskie Państwo Podziemne a Cichociemni

02

Schemat organizacji Polskiego Państwa Podziemnego opublikowany przez Jana Karskiego w jego książce „Tajne państwo”.

Zadaniem Cichociemnych było wsparcie w walce państwa podziemnego z okupantem. Konspiracja potrzebowała ich umiejętności i nabytego doświadczenia do wykonania zadań sabotożowo-dywersyjnych. Armia Krajowa była prowadzona przez Dowódcę AK, który bezpośrednio podlegał Naczelnemu Wodzowi przebywającemu w Londynie. Dzięki pomocy Cichociemnych Armia Krajowa mogła zintensyfikować i poprawić swoje działania.

Słowniczek CICHOCIEMNEGO

Aklimatyzacja - okres do 6 tygodni bezpośrednio po zrzućcie, podczas którego cichociemni przyzwyczajali się do warunków życia w okupowanej Polsce. W okresie aklimatyzacji cichociemnym stale towarzyszyły opiekujące się nimi tzw. ciotki.

Battle dress - brytyjski mundur polowy, wykorzystywany przez stacjonujące w Wielkiej Brytanii Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie.

Ciotki - pracownice Referatu Ewakuacji Personalnej Ewa-Pers Wydziału

Zrzutów Oddziału V (Łączności) Komendy Głównej AK. Opiekowały się i były przewodniczkami cichociemnych podczas ich aklimatyzacji w okupowanej Warszawie.

Drapieżne ptaszki

Polska komórka w SOE odegrała istotną rolę i cieszyła się autonomią. Samodzielnie werbowala ochotników oraz posiadała własny kod łączności z Krajem. Komenda Główna ZWZ/AK potrzebowała żołnierzy wyszkolonych w konkretnych specjalnościach. Najliczniejszą grupę stanowili specjaliści od wywiadu i dywersji oraz łączności.

Szkolenie składało się z kilku etapów. Trwało od kilku miesięcy do roku. Pierwszy obejmował tzw. zaprawę fizyczną. Na tym etapie dochodziło do wstępnej selekcji. Oprócz trudnych ćwiczeń fizycznych etap ten obejmował kurs strzelecki i walki dywersyjno-minerskiej. Nabywano doświadczenia z posługiwania się bronią, walki wręcz oraz terenoznawstwa.

Kolejnym etapem był kurs spadochronowy, który odbywał się w ośrodku Largo House w Szkocji. Pierwszą treningową wieżę spadochronową w Wielkiej Brytanii zbudowali Polacy. Następnym przystankiem Cichociemnych był ośrodek spadochronowy w Ringway pod Manchesterem, gdzie program obejmował pięć skoków dziennych z samolotu, dwa z balonu i jeden nocny.

04

03

05

Żołnierze po zdobyciu odznaki spadochronowej kierowani byli na kurs walki konspiracyjnej. Ten etap obejmował także zakładanie min, otwieranie i włamywanie się do budynków, likwidacji celów przemysłowych i kolejowych. Uczyli się również cichego zabijania i kłamstwa doskonałego.

Szkolenie zakończone było kursem odprawowym. Na nim skoczek zapoznawał się z warunkami życia pod okupacją oraz organizacją Armii Krajowej. Tutaj nabywał też wiedzę o zawodzie, który wykonywał w ramach swojej fałszywej tożsamości.

03

Przygotowanie przed skokiem - żołnierze zakładają spadochrony, 1. Samodzielna Brygada Spadochronowa w Wielkiej Brytanii, lata 1942 - 1944.

04

Trening sportowy żołnierzy 1. Samodzielnej Brygady Spadochronowej w Wielkiej Brytanii - w tle wieża spadochronowa, lata 1942 - 1944, Largo House (Szkocja).

05

Trening sportowy żołnierzy 1. Samodzielnej Brygady Spadochronowej w Wielkiej Brytanii, lata 1942 - 1944, Largo House (Szkocja).

Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe

Handley Page Halifax Series 1 (Special), ciężki bombowiec, 4 silniki Merlin XX po 1220 KM, masa startowa: 27 200 kg, rozpiętość: 30,21, długość: 21,36, prędkość przelotowa: 367 km/h, w lotach do Polski od sezonu próbnego ładunek: 1100 kg, zasięg: 3060 km.

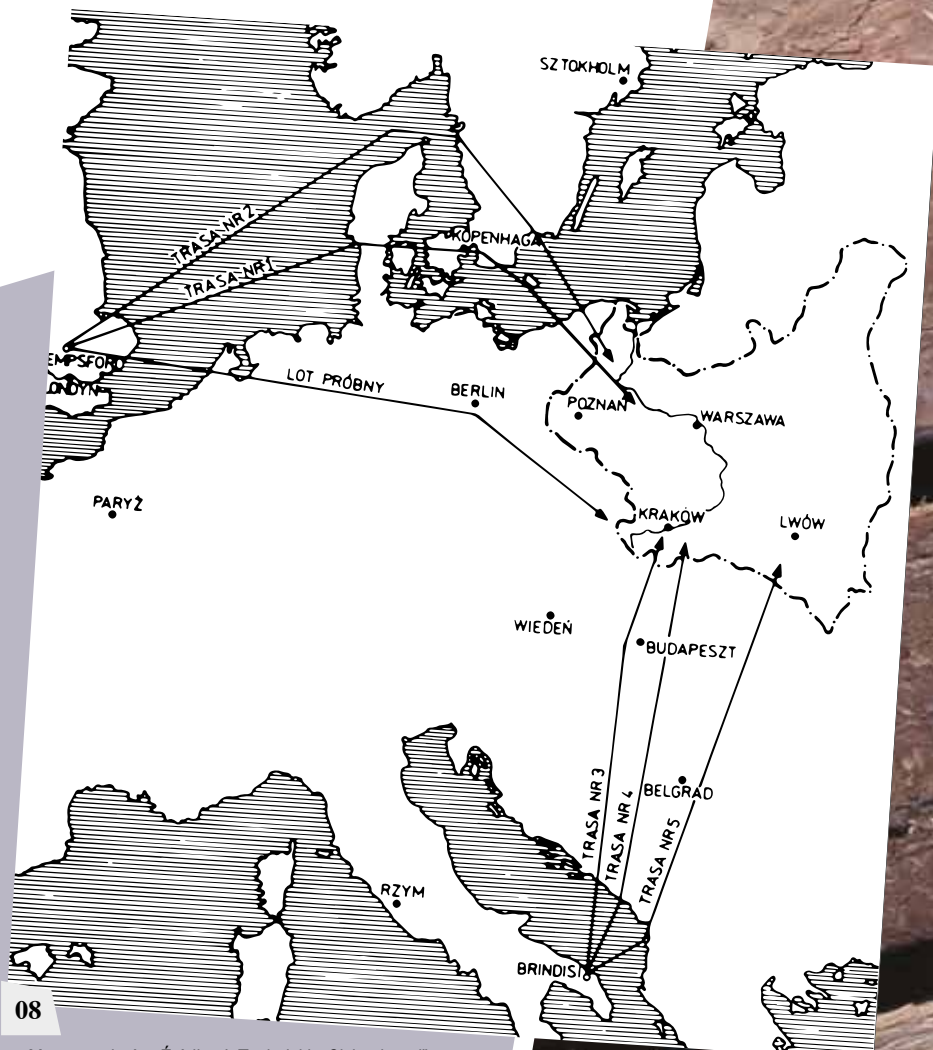
Trasy lotów do Polski w latach 1941-1944

Trasy lotów z Anglii dzieliły się na północne i południowe. Po wylądowaniu aliantów we Włoszech zostały uruchomione trzy trasy południowe biegnące z Brindisi do Polski południowej i centralnej. Lot z Brindisi trwał 7-8 godzin i odbywał się tylko w noc księżycowe.

Lot PRÓBNY

Nocą z 15 na 16 lutego 1941 eskadra wykonała swój pierwszy lot ze skoczkami do Polski oraz pierwszy na kontynent. Samolot leciał najkrótszą drogą, na przełaj nad Niemcami. Z zapasem 50 litrów benzyny samolot doleciał do bazy bezproblemowo.

Trasa wiodła z Tempsford nad Kanałem LaManche, Krajami Beneluxu, Niemcami i kończyła się na Śląsku Cieszyńskim.

Hełm i okulary spadochronowe

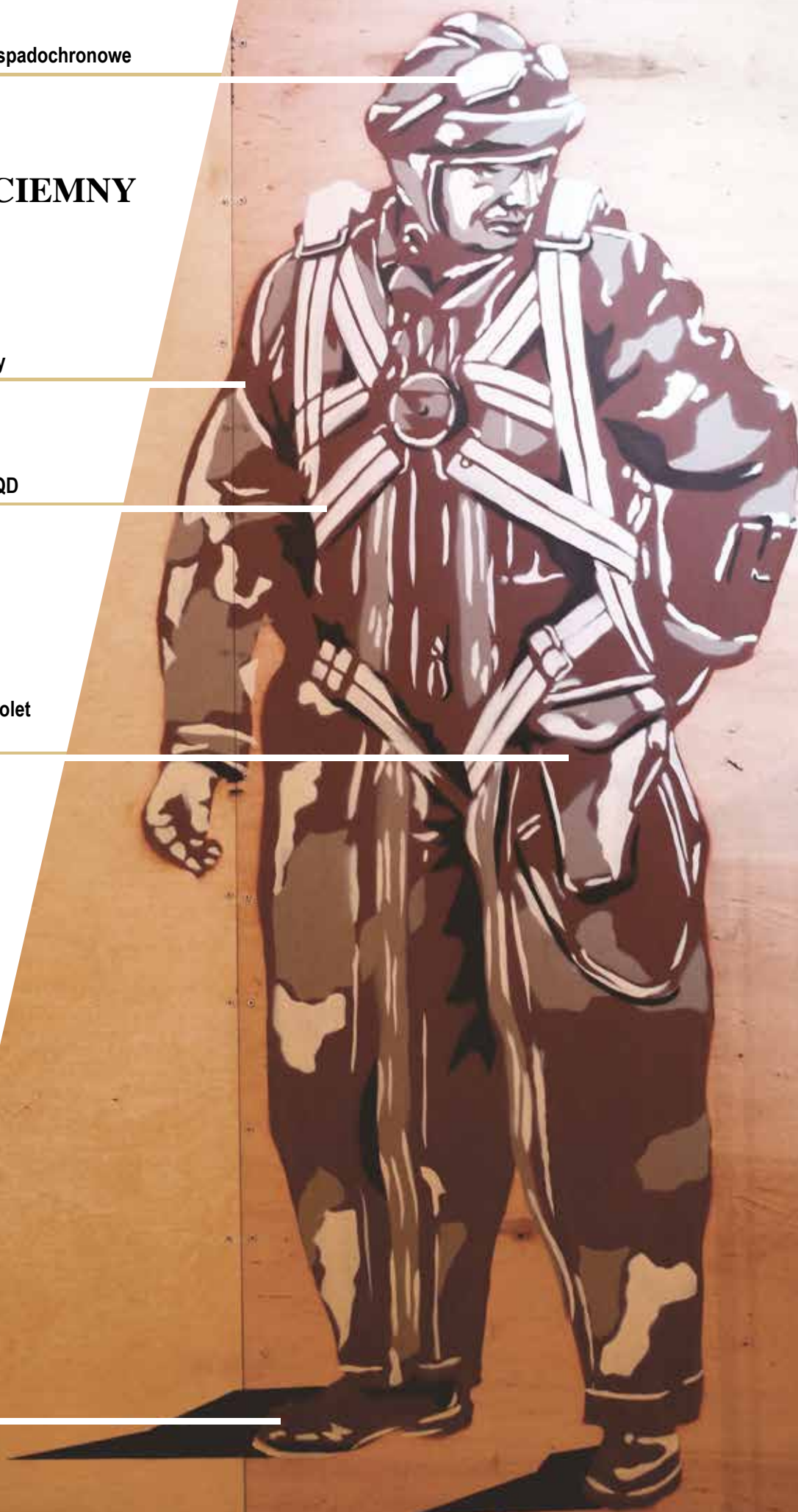
CICHOCIEMNY

Kombinezon
spadochronowy

Spadochron
plecowy Irvin QD

Kieszonka na pistolet
automatyczny

Skórzane buty

Wypożyczenie skoczka

Wypożyczenie OSOBISTE

„W czasie trwania kursu odprawowego słuchacze zostaną zaopatrzeni w następujące przedmioty wyposażenia osobistego:

- ubrania cywilne
- płaszcz
- obuwie
- sweter wełniany
- nakrycie głowy
- szalik
- dwie koszule
- dwie pary ciepłych kalesonów
- trzy pary ciepłych skarpetek
- trzy chustki do nosa
- ciepłe rękawiczki
- ręcznik
- teczka na bieliznę
- podwiązki
- pasek do spodni lub szelki
- dwa krawaty
- zestaw dokumentów osobistych
- papierosy niemieckie
- ostrza do golenia pochodzenia niemieckiego

We własnym zakresie należy wystarać się o zestaw niezbędnych przyborów toaletowych i zestaw do czyszczenia ubrania i butów.

Przed przyjściem na stację wyczekiwania każdy skoczek dostawał odprawę pieniężną w dolarach papierowych i złotych oraz pewną ilość waluty niemieckiej (Reichsmarki) i złotych (Młynarki). Na zapakowanie odprawy dolarowej każdy żołnierz otrzymuje metalową puszkę. Pieniądże niemieckie oraz Młynarki przewozi się w portmonetce.

Ekwipunek SPADOCHRONOWY

Każdy żołnierz przygotowany do lotu do Kraju otrzymuje również na kursie odprawowym następujący ekwipunek spadochronowy:

- kombinezon
- hełm z okularami
- dwa bandaże elastyczne na kostki
- dwie gumowe wkładki do butów
- dwa pistolety automatyczne
- amunicję do pistoletów (po 50 sztuk na pistolet)
- dwa magazynki zapasowe
- nóż składany
- łopatkę
- latarkę elektryczną z zapasową baterią
- kompas
- płaską butelkę na alkohol
- apteczkę
- płótno impregnowane gumą, do wykonania woreczków na broń i amunicję.

[...] Wolno zabrać ze sobą jedynie te przedmioty prywatne (zegarek, zapalniczka itp.), które są ściśle związane z legendą. Zezwolenie na zabranie tych przedmiotów może wydać komendant kursu odprawowego. [...]

Skoczkowie otrzymują dodatkowo:

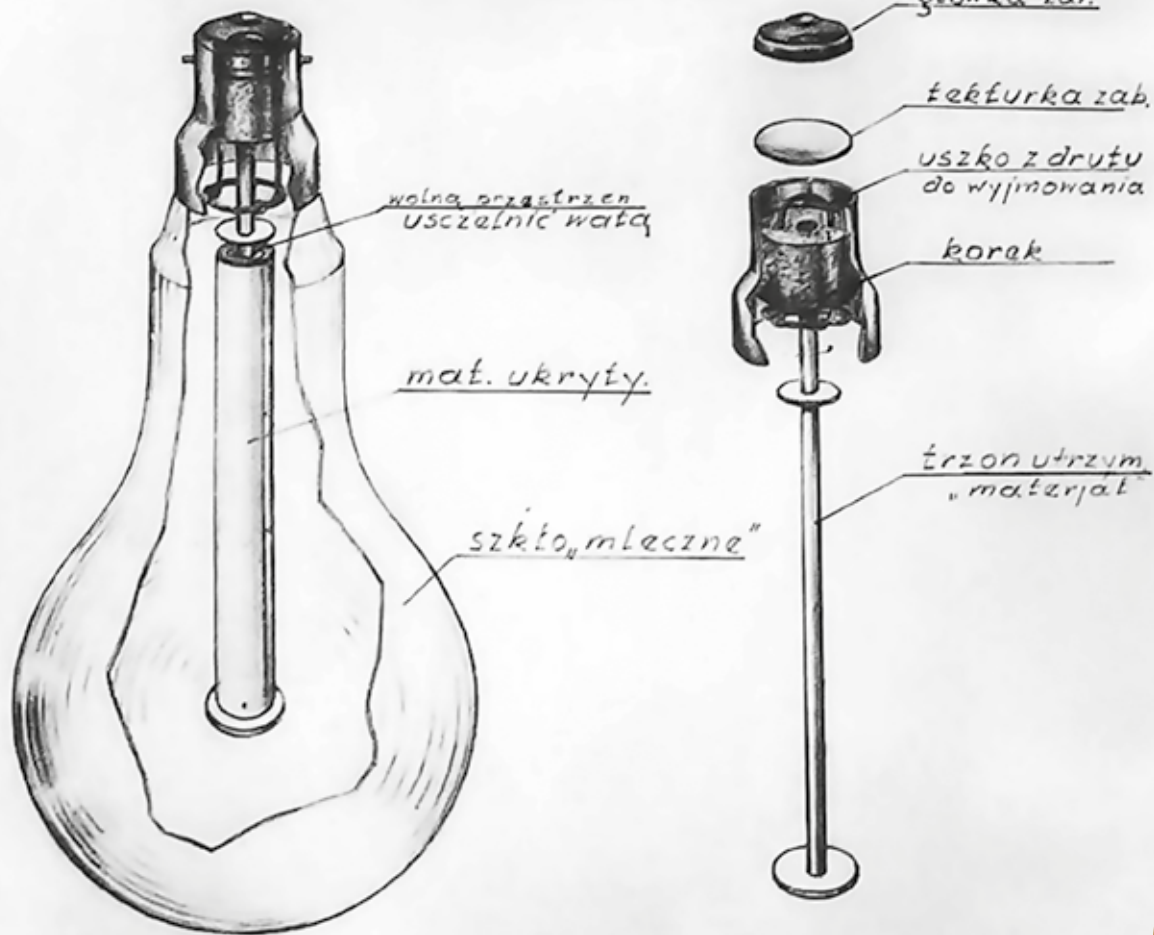
- spadochron plecowy typu X lub szelki do spadochronu [...]
- zestaw map rejonu lądowania
- spis sprzętu zrzuconego razem z ekipą
- porcję żywności
- truciznę (tabletkę „L”)

Ponadto każdy skoczek mógł otrzymać do przewiezienia pas z pieniędzmi służbowymi i pocztą służbową”.

Skrytka w żarówce elektr.

"mlecznej"
—powtarzalna

10

Fragment instrukcji szkoleniowej pokazujący jedną z metod ukrywania meldunków.

Słowniczek CICHOCIEMNEGO

Firma - konspiracyjne określenie AK.

Kurs korzonkowy - szkolenie, które miało na celu naukę przetrwania w terenie.

Legenda - zbiór fałszywych dokumentów oraz informacji o zawodzie, związanych z tożsamością, w którą mieli wcielić się w okupowanej Polsce.

Małpi gaj - zwyczajowe określenie

ośrodka wstępnego szkolenia spadochronowego.

Melina - mieszkanie lub dom wynajęte na potrzeby działań konspiracyjnych, meliny stanowiły schronienie dla cichociemnych.

Ptaszki, zrzutki - określenie cichociemnych używane w Polsce w konspiracji.

Zrzutowisko - zabezpieczony obszar, na który można było wykonać desant ludzi i sprzętu, zrzutowisko oznaczane było świetlną strzałą.

Związek odwetu - kryptonim organizacji dywersyjnej ZWZ-AK, której celem było prowadzenie działań zbrojnych na terenach polskich wchodzących w skład Generalnego Gubernatorstwa.

09

W okupowanej Polsce mężczyźni nosili obszerne płaszcze i nakrycia głowy. Zadaniem cichociemnych było dostosowanie się do mody, przed skokiem pakowali cywilne ubrania i kapelusze - od angielskich ubrań odprawiali metki.

Aklimatyzacja w kraju

Po lądowaniu w Kraju i załatwieniu wszystkich służbowych spraw cichociemny dostawał się pod opiekę pań z referatu „Ewa-Pers”, czyli pań popularnie nazywanych „ciotkami”.

Zadaniem „ciotek” było otaczanie opieką cichociemnych w najtrudniejszym dla nich okresie, gdy w ciągu jednej nocy przeskakiwał z wolnego Zachodu do okupowanej Polski. Przygotowywano ich do tego na kursach, ale teoria nie zastąpi nigdy praktyki. Okres, w którym skoczek znajdował się pod opieką „ciotek” nazywano aklimatyzacją.

Cichociemni i ich misje

był również czas oczekiwania na przydział organizacyjny w szeregach AK. Podczas aklimatyzacji cichociemnym stale towarzyszyły opiekujące się nimi tzw. ciotki.

STYCZNIA 1944

akcją, której celem są Niemcy. Wśród wykonawców są kpt. Tadeusz Kuiszka ps. „Lewy”, por. Bronisław Grun ps. „Czerwony”, kpt. Władysław Kontrym ps. „Żmudzin”. Akcja zakończyła się niepowodzeniem.

Elżbieta Zawacka „Zo”

- kurierka Komendy Głównej AK, jedyna kobieta w szeregach Cichociemnych. Pod koniec 1940 r. „Zo” przeniesiono do Warszawy – dostała przydział do Wydziału Łączności Zagranicznej Komendy Głównej Armii Krajowej. Od połowy 1941 r. jeździła między Warszawą a Berlinem, przewożąc w obie strony pocztę, która kursowała przez Szwecję do Londynu i z powrotem. Dodatkowym zadaniem Elżbiety Zawackiej było zorganizowanie szlaków kurierów podążających do Londynu przez Niemcy. W latach 1939-1945 przekraczała granicę Rzeszy ponad sto razy, przenosząc meldunki i informacje.

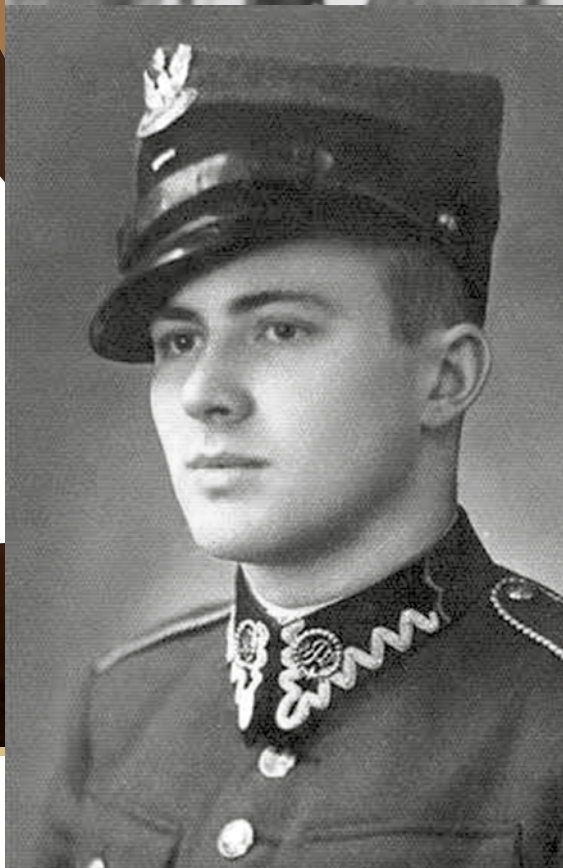
Adam Borys „Pług”

- skok oddał w październiku 1942 roku. Był organizatorem oraz dowódcą specjalnego oddziału „Agał” (późniejszy „Parasol”), którego zadaniem było wykonywanie akcji likwidacyjnych wymierzonych w okupanta. Był organizatorem 15 akcji, w tym zamach na dowódcę SS i policji dystryktu warszawskiego Franza Kutschereę.

Zdzisław Jeziorański „Zych”

- w trakcie wojny wstąpił w szeregi ZWZ, gdzie skierowano go do Biura Informacji i Propagandy. Kolportował czasopisma antyhitlerowskie wydawane w języku niemieckim. W 1943 roku udał się do Sztabu Naczelnego Wodza w Londynie jako emisariusz dowódcy AK, gdzie przedstawił raport z działalności podziemia. Po dotarciu do Warszawy w 1944 r. przekazał wiadomość, iż w razie wybuchu powstania w stolicy sojusznicy nie zapewnią zrzutów broni oraz pomocy 1. Samodzielnej Brygady Spadochronowej. Relacjonował przebieg powstania warszawskiego. Po wojnie pozostał na emigracji. W latach 1952-76 kierował Rozgłośnią Polską Radia Wolna Europa.

Hieronim Dekutowski „Zapora”

- dowódca oddziałów partyzanckich AK i oddziałów podziemia antykomunistycznego
- Delegatury Sił Zbrojnych na Kraj (DSZ) i Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość (WiN).
Do Polski skoczył we wrześniu 1943 r. Do lipca 1944 r. wykonał 90 akcji przeciw Niemcom. W 1948 r. został skazany na karę śmierci przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie. Wyrok wykonano w marcu 1949 r.

Jan Piwnik „Ponury”

- w Polsce znalazł się w listopadzie 1941 roku. Objął funkcję szefa odbioru zrzu-
tów. W maju 1942 r. został dowódcą II Odcinka „Wachlarza”, wydzielonej organi-
zacji dywersyjnej Związku Walki Zbrojnej i Armii Krajowej. Miał zgodę na tworzenie
oddziałów partyzanckich. Zgrupowanie Partyzanckie AK Ponury skupiało ok. 350
żołnierzy z różnych organizacji podziemnych. W styczniu 1943 r. dowodził udaną
akcją odbicia więźniów w Pińsku. Zginął podczas szturm na niemiecką strażnicę
graniczną w 1944 roku.

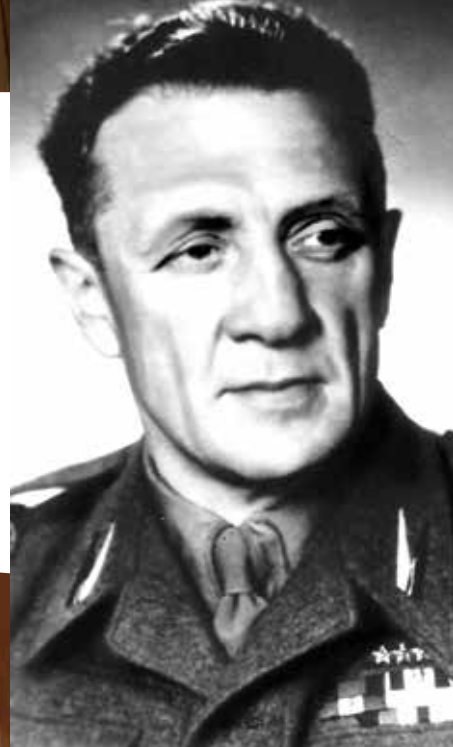

Leopold Okulicki „Niedźwiadek”

- jeden z najwyższych rangą Cichociemnych. W październiku 1943 r. został kierow-
nikiem bazy szkoleniowej i ekspedycyjnej cichociemnych do Polski we Włoszech.
Po odbyciu szkolenia i zrucie do kraju awansował do stopnia generała. W 1944
roku został zaprzysiężony na I zastępcę szefa sztabu i szefa operacji KG AK. Jeden
z głównych inicjatorów powstania warszawskiego. W 1945 roku aresztowany przez
NKWD i skazany w Moskwie w tzw. procesie szesnastu na dziesięć lat pozbawienia
wolności. Rok później zmarł w więzieniu w Moskwie.

Bolesław Kontrym „Zmudzin”

- przetrzucony z 1 na 2 września 1942 r. W końcu września został przydzielony do organizacji sabotażowo-dyweryyjnej pod kryptonimem „Wachlarz”. Wspólnie z por. Janem Piwnikiem ps. „Ponury” zorganizował 18 stycznia 1943 r. słynną akcję odbicia więźniów z więzienia niemieckiego w Pińsku. Na czele oddziału „Podkowa” wykonał 25 akcji likwidacyjnych na agentach i konfidentach. Po wojnie śledzony przez Informację Wojskową. Inwigilacja skończyła się aresztowaniem w 1948 r. Kontrym poddawany był torturom przez prawie 4 lata śledztwa. W 1952 r. skazany na karę śmierci. Ciało bolesława Kontryma zostało zidentyfikowane dopiero w 2014 r.

Stefan Bałuk „Starba”

- został zrzucony na spadochronie do Polski w kwietniu 1944 r. Otrzymał przydział do Wydziału Legalizacji i Techniki Wywiadu Oddziału II Komendy Głównej AK, którym dowodził przez Stanisława Jankowskiego „Agatona” i zajmującego się produkcją fałszywych dokumentów i wywiadem. Specjalnością Stefana Bałuka była mikrofotografia. Robił zdjęcia okupowanej Warszawy, m.in. pomnika Lotnika na placu Unii Lubelskiej z wymalowaną na cokole „kotwicą” - znakiem Polski Walczącej oraz miejsca zamachu na generała SS i Policji Franza Kutscherę w alejach Ujazdowskich. Wykonał dokumentację fotograficzną niemieckich umocnień w Warszawie.

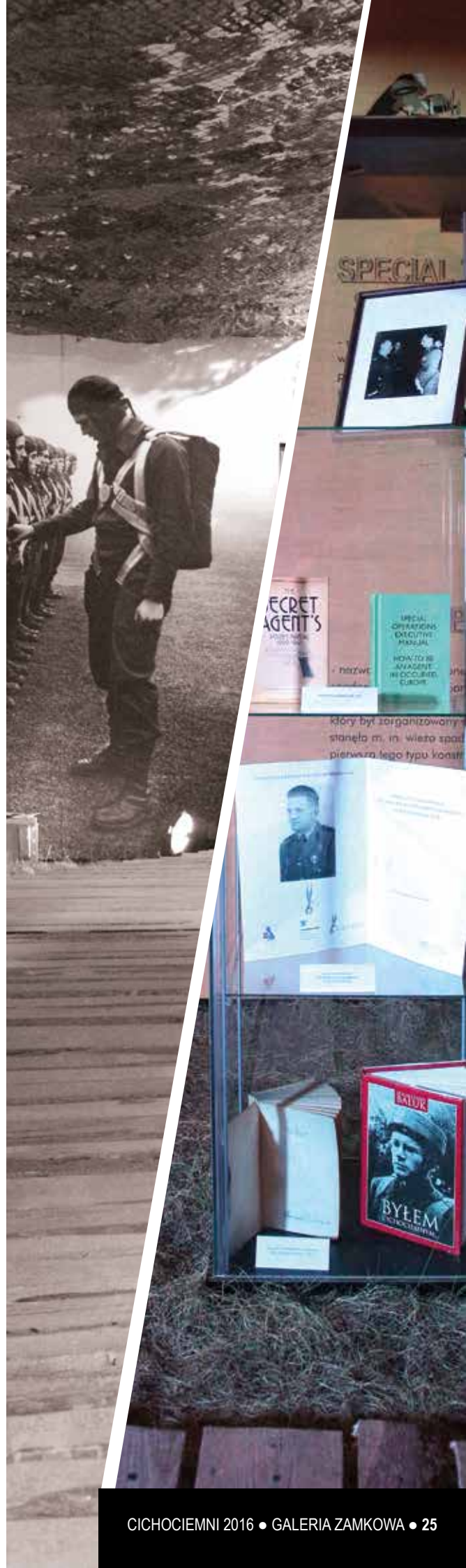

Aleksander Tarnawski „Uplaz”

- po konspiracyjnym przeszkoleniu w dywersji i broni pancernej został zaprzysiężony 23 września 1943 roku w Oddziale VI Sztabu Naczelnego Wodza. Po odbyciu stażu w oddziałach brytyjskich został przetransportowany do Głównej Bazy Przerzutowej w Brindisi we Włoszech. W kraju otrzymał przydział służbowy AK do Okręgu Nowogródek AK. Aleksander Tarnawski pełnił służbę w 3 kompaniach od 22 czerwca do 19 lipca 1944 roku. W tym czasie objął dowództwo plutonu dyspozycyjnego oraz został instruktorem dywersji i sabotażu w I Obwodzie Szczuczyn u ppor. Jana Wasiewicza „Lwa”. Ostatni żyjący Cichociemny w Polsce.

Cichociemni

wystawa historyczna

Galeria Zamkowa
25.08-28.10.2016

Ośrodek Kultury **Wzgórze Zamkowe**
ul. Mikołaja Pruzi 7 i 9, 59-300 Lubin
wzgorzezamkowe.pl

pomysł i koncepcja wystawy:
dr Marek Zawadka

realizacja malarska, scenograficzna
i merytoryczna:
Maciej Mazur

realizacja techniczna:
**Sobiesław Buchta, Konrad Dąbkiewicz,
Krzysztof Dubiński, Andrzej Kobza, Maciej
Mazur, Grzegorz Polewczyk, Maciej Srebrniak**

realizatorzy zajęć edukacyjnych:
Justyna Karlińska, Maciej Mazur

opracowanie graficzne katalogu:
Kamila Tworek

*Podziękowania dla Bogdana Rowińskiego,
prezesa Fundacji im. Cichociemnych Spadochroniarzy Armii Krajowej.*

Organizator:

Patronat honorowy:

FUNDACJA IM. CICHOCIEMNYCH
SPADOCHRONIARZY ARMII KRAJOWEJ

Partner:

wzgorzezamkowe.pl

Lubin 2016

ISBN: 978-83-87695-74-3